

ბიზნესის ეთიკის რელიგიური ასპექტები

ზურაბ ჯორბენაძე
ედ, სტუ პროფესორი

ეთიკა ადამიანის ცხოვრების სოციალური მხარეა და იგი სხვა ადამიანთან მიმართებაში წარმოჩინდება და რეალიზდება; ამასთან ერთად ეთიკა სწორედ ადამიანში ჰპოვებს ასახვას და, გარკვეული აზრით, მის სოციალურ სახეს წარმოსახავს. ამდენად, ეთიკის კატეგორია პასიური სრულებით არ არის; იგი ადამიანის საერთო ადამიანურ სახეს შესაბამის დატვირთვას აძლევს და საბოლოო ჯამში მის მორალურ სახეს წარმოაჩენს. აღნიშნული გამოებიდან გამომდინარე ეთიკა, საბოლოო ჯამში, ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში ამა თუ იმ ზომით ყოველთვის ესწრება, მოსჩანს და თავის ადგილს იჭერს.

ადამიანის საქმიანობის მრავალფეროვანი არეალის გათვალისწინებით ეთიკის კატეგორია მრავალმიმართებადია და ნაირგვარი სახით წარმოსდგება. ამიტომაც, სავსებით კანონზომიერადაც დღეს ანსხვავებენ ეთიკის სხვადასხვა სახეს, ამ სახეობათა ქვესახეობებს და ა.შ.

დღეს, მეცნიერებაში ეთიკის ერთ-ერთი სახედ განიხილება პროფესიონალური ეთიკა და ამ არეალში კი ბიზნესის ეთიკა. რამდენადაც თანამედროვე ადამიანის საქმიანობის ერთ ძალზე უმნიშვნელოვანეს სფეროდ განიხილება ბიზნესი, ამდენად სრულუფლებიანი და მოთხოვნადი გახდა ბიზნესის ეთიკის არსში ჩანვდომა და გაცნობიერება.

ბიზნესის ეთიკის წარმოშობა და არსებობა ზოგადად ცივი-

ლიზაციისა და ამ მოცემულობაში ადამიანის “ეთიკური ცნობიერების” განვითარების ლოგიკური და კანონზომიერი შედეგია. აღნიშნული ფაქტი მოთხოვნად რეალობად XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან იქცა, შემდგომში კი მის მიმართ შესწავლის აუცილებლობად ჩამოყალიბდა. დღეს უკვე თითქმის დადგენილია საკითხთა მთელი სპექტრი და პრობლემათა სრული ნუსხა, სადაც შესაძლებელია ბიზნესის ეთიკის სრულად შეცნობა და ადექვატური ნაბიჯების გადადგმა.

დღეს ბიზნესის ეთიკაში ყველაზე საყურადღებო საკითხებია: უნივერსალური ეთიკისა და ბიზნესის ურთიერთდამოკიდებულების, ბიზნესისა და სანარმოს (ორგანიზაციის) ეთიკური ურთიერთმიმართების, ბიზნესზე კულტურული და რელიგიური ფასეულობების გავლენის და სხვ. საკითხთა წრე. რაც შეეხება აქ დასმულ მოცემულობებს, გასათვალისწინებელია შემდეგი ამოსავალი გარემოება: მთლიანობაში ბიზნესის ეთიკა ამ სფეროში არსებულ ვითარებას მისთვის მახასიათებელი მაკროეთიკის და მიკროეთიკის ერთიანობის ფონზე წარმართავს. ამდენად, ბიზნესის მაკროეთიკური ასევე მიკროეთიკურ მიმართების საკითხის განხილვა უბრალოდ აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს. ამ დროს ერთი რანგობრივი მნიშვნელის ქვეშ ერთიანდება მორალის მაკრო და მიკრო სახეები, ხოლო ჰორიზონტალში და ვერტიკალში თანაბრად არსებითი ხდება ბიზნესის ეთიკის სრულად დაცვა და მისი წარმატებითი რეალიზაცია.

ბიზნესი და რელიგიური ფასეულობა, ბიზნესის ეთიკა და რელიგია — ეს ის საკითხებია, რომელნიც თავის მნიშვნელობას ერთმანეთის მიმართ ყოველთვის ინარჩუნებს და გარკვეული აზრით ძალიან მგრძნობიერნიც კი არის. აქ მაკროეთიკის და მიკროეთიკის არეალი, მორალის ჰორიზონტალი და ვერტიკალი თანაბრად არსებობს და ფიგურირებს; ამდენად, როცა ადამიანი ბიზნესის სფეროში საქმიანობს, იგი იღებს ამა თუ იმ სახის გადაწყვეტილებას, რაც, თავის მხრივ, ამა თუ იმ ზომით ეთიკური ნორმებით არის ზღვარდებული. ეთიკური ნორმების სახე და შინაარსი სრულებით არ არის უმნიშვნელო დამოკიდებულებაში რელიგიური მორალის

და რელიგიური ეთიკის მიმართ; უფრო მეტიც, რაღაც მომენტში, რელიგიური ეთიკა ძალზე ღირებულიც კი არის. რელიგიური მრწამსით გაჯერებული ეთიკა ზნეობრივი წესების და მორალური სტანდარტების მთელი სპექტრის ერთ-ერთი მტკიცე საყრდენია.

ბიზნესი ადამიანის საქმიანობის ისეთი სახეა, სადაც, როგორც საერთო ადამიანური დატვირთვის მქონე ღირებულებები, რეალურად ფასობს, მაგრამ აქვე ასევე მრავალი სხვა სპეციფიკური ფაქტორები და ქვედადინებები საკმაოდ გავლენიანად მოქმედებენ; მაგალითად, ის რაც ჩვეულებრივ, საყოფაცხოვრებო პირობებში უბრალოდ წარმოუდგენელია ადამიანმა ჩაიდინოს. აქ, ბიზნესში, უბრალოდ მისაღებია. კერძოდ, ადამიანი უმრავლეს შემთხვევაში არასდროს მოიპარავს წერილს სხვის ბინიდან და არ გამოიყენებს მას პირადი ან ოჯახის წევრების, ან მეგობრების სასარგებლოდ; ან კიდევ, ის რომ ჩვეულებრივ პირობებში არასწორად არის მიჩნეული, ბიზნესში კი სხვისი შრომის გაკრიტიკება, სხვისი ნაკლის გარჩევა შესაძლოა სამსახურეობრივი მოვალეობად წარმოჩინდეს; ან კიდევ, ბიზნესის პროცესის ორგანიზაციული და კონკურენტული ფაქტორების გათვალისწინებით ადამიანი იძულებული ხდება დამალოს რაიმე ფაქტი, თავი დაიძვრინოს არსებული სიტუაციიდან, თვალი დახუჭოს იმ ზიანზე, რომელიც სხვას მიაღდა ან თუნდაც გაჩუმდეს სხვადასხვა უსამართლობაზე. ყოველივე ეს ქცევის ჩვეულებრივი, საზოგადოდ მიღებული ნორმების უხეში დარღვევის კონკრეტული სახეებია და ნებისმიერი სხვა მსგავსი მოქმედება სამარცხვინოდ ითვლება და ეთიკურად მიუღებელია.

ბიზნესის წარმოება ცალმხრივი სარგებლის მიღებით არის შემოფარგლული; აქ, ბიზნესში, ადამიანის სამსახური, სამუშაო, ძალიან ხშირად ნებისთი თუ უნებლიედ ჰქმნის უჩვეულო წესებით განსაზღვრულ ქცევის ისეთ სიტუაციებს, რომელიც არსებითად განსხვავდება საზოგადოებაში მიღებულისგან და აღიარებულისგან; და ამ დროს კი ადამიანის ნებისმიერი სხვა კონტაქტის დროს ეს რაღაც “უცხო” უბრალოდ არ არსებობს. მაგალითად, როცა ადამიანი დამალავს რაიმე ფაქტს მეორე მხარის საკეთილდღეოდ,

შესაძლოა სწორად ჩაითვალოს, მაგრამ როცა ამას იგი რაიმე სარგებლის მიღების მიზნით, მის სასიკეთოდ აკეთებს, ეს სულ სხვაა. ამ სიტუაციაში მოქმედება პრინციპით “ბიზნესი-ბიზნესია” ბევრ მიუღებელ ქცევას თავის ღირებულებას ანიჭებს: მაგალითად, ის რაც სხვა ადამიანებთან მუშაობის უნარად ითვლება, ან სხვის მიმართ დაუნდობლობის სინდრომია, ბიზნესი ამ ქცევის ადამიანს პრაქტიკულ, მოხერხებულ და გამჭრიახ პირად წარმოადგენს. რამდენადაც ბიზნესი მოგების გამო სულდგმულობს, აქ მსგავსი რამ უბრალოდ ჩვეულებაც კი არის.

ადამიანის მორალური წესების დაცვა, მისი ეთიკური სახის შენარჩუნება ისეთ რთულ და მრავალგანზომილებიან საქმიანობის სფეროში, როგორიც ბიზნესია, საკმაოდ ძნელად აღსასრულებელია. აღნიშნულ ვითარებას გარკვეულ წილად განმუხტავს, და აქ არსებულ რეალობას სასურველ ორბიტაზე შესაბამისი დატვირთვით წარმართავს ადამიანის ცხოვრების ისეთი სულიერი სფერო, როგორიც არის რელიგია; სწორედ რელიგიის მიერ საუკუნეთა მანძილზე დადგენილი და აღიარებული ეთიკური და ზნეობრივი წესები, ადამიანის ქცევის რელიგიურად კანონიკური ნორმები შესაბამის გარემოში მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ზოგადად როგორც ბიზნესზე, ისე თვით ბიზნესის წარმატებაზე და განვითარებაზე.

ბიზნესზე რელიგიის გავლენის საკითხის შესწავლა არამხოლოდ თეორიული ღირებულების მატარებელია, არამედ მას უდიდესი პრაქტიკული დატვირთვა გააჩნია. ბიზნესის რელიგიური ასპექტების განხილვა და ანალიზი, ჩვენი აზრით, ძალზე წარმატებული გზაა ისეთი საკითხების გადაჭრის მიმართულებით, როგორცაა, მაგალითად, ბიზნესსა და შრომას შორის დამოკიდებულების ხარისხის დადგენა, ან კიდევ ქვეყანაში ბიზნესის კეთების დანახარჯზე რა სახის და რა მოცულობის გავლენას ახდენს აქ არსებული რელიგიური ეთიკა, და ა.შ. აღნიშნული აზრი დღეს მით უფრო ცხოველმყოფელი და მყარი ხდება, რამდენადაც თანამედროვე ეკონომიკურ და ბიზნეს-ლიტერატურაში ბიზნესის რელიგიური საწყისების განხილვა საკმაოდ მნიშვნელოვანია.

ბიზნესში ეთიკა გარკვეულ წილად ზერელიგიურია, მაგრამ ამასთან იგი თავისი სპეციფიკური პრინციპებით რეალიზდება; ბიზნესს, როგორც ადამიანის საქმიანობის ერთ-ერთ სახეს, თავისი წესები აცოცხლებს და ასაზრდოებს; აღნიშნული წესები კი ადამიანის შრომითი საქმიანობის ამ სფერომ წლების მანძილზე ჩამოაყალიბა, დროთა განმავლობაში განავითარა და შემდგომში კი დახვეწა, და ბოლოს კი სრული სახით წარმოსდგა. ამ პროცესში, ყოველთვის, გარკვეული დოზით თავის ნიშნულს ყოველთვის იჭერდა რელიგია. რელიგია — საერთო რწმენის და რიტუალების სისტემაა, რომელიც ადამიანის ზნეობრივ-ეთიკური წესების ჩამოყალიბების გზაზე საკმაოდ მნიშვნელოვან საყრდენს წარმოადგენს, და გარკვეული აზრით ადამიანის საქმიანობაში ყოველთვის ფიგურირებს და მას ყველგან თანსდევს.

დღეს უკვე აღიარებულია, ბიზნესის გაძღოლის საერთო ზოგადი წესი და ამ წესის რეალიზაცია გარკვეულ წილად ამა თუ ზომით რელიგიის გავლენის არეალში ხდება, ხოლო თვით ბიზნესის სახე და შინაარსი, კი შესაბამისად რელიგიურად დატვირთვადი გახდა. ამ სიტუაციაში ბიზნესი რელიგიურ “გარსაცმში” ეხვევა, და სხვა მნიშვნელოვანი მომენტების გვერდით, საკითხის განვითარების კვალობაზე ბიზნესის სახე ადექვატურად წარმოიჩინდება. დღეს ცნობილი ეკონომისტების კვლევები ამტკიცებს, ძლიერ რელიგიურ რწმენას პოზიტიური ზეგავლენა აქვს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებზე. მათი დასკვნებით ღრმა რელიგიური რწმენა მასტიმულირებელ ზეგავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე.

აღნიშნული აზრის ნათლად დამადასტურებელია იუდაიზმის რელიგიის და ებრაული ბიზნესის ურთიერთმიმართების სახე და თანხვედრის ხარისხი და თანაარსებობის დონე. სწორედ აქ, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ყველაზე უკეთ მოსჩანს როგორც ზოგადად ბიზნესზე რელიგიის გავლენის ხარისხი, ისე კონკრეტულად კი ერთი რელიგიის იდეური მრწამსით გაჯერებული ბიზნესის ერთი სახე.

დღეს, თანამედროვე ბიზნესისადმი მიძღვნილ სამეცნიერ-

რო-პოპულარულ ლიტერატურაში ფართოდ მოიკიდა ფეხი და წარმატებით ვითარდება აზრი ებრაული ბიზნესის შესახებ; აქ საუბარია არა მხოლოდ და არა იმდენად ამ სახის ბიზნესის არსებობის სამართლიანობაზე და საფუძვლიანობაზე, არამედ ამ წარმატებული ბიზნესის იდეურ საწყისებზე, ეთიკურ და ზნეობრივ წესებზე; ყოველივე ეს საბოლოო ჯამში რეალიზაციის ხელსაყრელ პირობებში ბიზნესის ერთი კონკრეტული სახის — ებრაული ბიზნესის არსებობის უფლებას იძლევა და მისი უპირატესობების წარმოჩენას განაპირობებს.

იუდაიზმის, იუდეური რელიგიის მრწამსის კანონიკური წესები ბიზნესის წარმართვის, ადამიანის საქმიანობის ამ ფორმის განხორციელების და წარმატებითი ფუნქციონირების ზნეობრივ-რელიგიური წესებია; თვით ებრაული ბიზნესი კი ამგვარი მოცემულობის ფარგლებში იძენს თავის თვითმყოფადობას და მსოფლიო ბიზნესის სისტემაში თავის ნიშას ღირსეულად იჭერს. ამ გარემოების იდეური საფუძველი და წანამძღვრები კი ბიზნესის კულტურის რელიგიური ასპექტებით არის ზღვარდებული. სწორედ აღნიშნული გარემოება ლოგიკურად განაპირობებს იმას, რომ მსოფლიო ბიზნესის სამყაროში ებრაელები თავის ღირსეულ სიტყვას ამბობენ: ყველას გაუგია როკფელერთა ოჯახი და როტმილდების დინასტია, ესთი ლაუდესი და ჯორჯ სოროსი, ბილ გეიტსი და ა.შ. ისინი ხომ ზღაპრული ქონების მფლობელები არიან და მათ წარმოუდგენელ ფინანსურ წარმატებებს მიაღწიეს; ამ ადამიანებს აღნიშნული ქონებრივი მახასიათებლის გვერდით, კიდევ ერთი რამ აერთიანებს - ისინი ებრაული წარმომავლობის არიან, და მათი რელიგიური მრწამსი კი იუდაიზმია.

ებრაული ბიზნესის გაძღოლის რელიგიური საწყისები, აქ არსებული მოთხოვნები და ნორმები ერთმთლიანობაში ებრაულ ბიზნესის “ოქროს წესების” სახელით წარმოსდგება. დღეს ფაქტურად აღიარებულია, რომ ებრაული ბიზნესის სახელით და შინაარსობრივი დატვირთვის მქონე ბიზნესი არის ადამიანის ცხოვრებისა და საქმიანობის ის კონკრეტული შემთხვევა, სადაც რელიგიურ იდეებზე მყარად მდგარი ყოველდღიური საქმიანო-

ბა ბიზნესში მარადიული სიკეთის რეალიზაციის, სიყვარულის გამოვლენის და გამარჯვების მიღწევის გარანტიას იძლევა!

ბიზნესთან მიმართებაში იუდაიზმის დედა-აზრი ძალზე მგრძნობიარე და ცხოველმყოფელია; უძველესი დროიდან მოყოლებული იუდაიზმის სულიერი ღირებულებები ებრაელთა ცხოვრების წესის განმსაზღვრელია და მას მთელი ერი, დიახ მთელი ერი, სულითხორცამდე ეთაყვანება; თვით აღნიშნული სულიერი ღირებულებების საფუძველს აყალიბებს თორა. იგი საერთო ებრაული კანონის და იუდეველთა ტრადიციული ყოფის და რელიგიური მრწამსის დედა-აზრია. ამდენად, ებრაელი მოვალეა გაეცნოს დაწერილ თორას, შეიცნოს და გაიაზროს აქ გადმოცემული ღვთის 613 კანონი. ამასთან, თორას გაცნობა ებრაელთავის არ არის საკმარისი, ამასთან მან უთუოდ უნდა იცოდეს ის სხვა დეტალებიც, რაც ებრაელთა ცხოვრების ზეპირი წყაროდან წარმოიშობა და არსებობს. ამ წესების ერთობლიობა თალმუდში იყრის თავს, და იგი მიშნას, ჰალახური მიდრამის გვერდით ებრაული ცხოვრების წესს განსაზღვრავს. რელიგიამ უდიდესი როლი შეასრულა ებრაელი ერის გადარჩენაში და თავისი თვითმყოფადობის შენარჩუნებაში; ამიტომაც ებრაელი შინაგანად მოვალეა ფლობდეს და სრულად იცავდეს იუდაიზმის მიხედვით დადგენილ და ჩამოყალიბებულ რელიგიურ წესებს. სწორედ აღნიშნული გარემოება სრულად აისახა ებრაელთა ცხოვრების და საქმიანობის ყველა სფეროში, და მათ შორის ბიზნესში. ამიტომაც არის რომ ებრაული ბიზნესის ეთიკაში იუდაიზმის რელიგიური ასპექტი არსებით ადგილს იჭერს და ამ ფაქტორის სრულად გათვალისწინება ძალზე მნიშვნელოვანი არის.

ბიზნესში ადამიანის მორალი და თვით მისი ფსიქოლოგია არსებითი მახასიათებლის მქონე ნიშნულია; აღნიშნული მოცემულობები თავისი არეალთი შესაბამის ეკონომიკურ სივრცეში ვლინდება და რეალიზდება და შემდგომში ადექვატური მენეჯმენტის პირობებში ბიზნესის ეთიკის ერთიან სახეს აყალიბებს. აღნიშნულის გათვალისწინებით სავსებით კანონზომიერია, რომ იუდაიზმის მიერ ზღვარდებული მორალი და იუდეველთა რელიგიური

ეთიკა ებრაული ბიზნესის ეთიკას აყალიბებს, ხოლო ქვეყანაში (საზოგადოებაში) დამკვიდრებული სამეწარმეო საქმიანობის პრინციპების, წესების და მეთოდების სრულად დაცვა ბიზნესის წარმატების საწინდარია.

აღნიშნულიდან გამომდინარე მთელის სიცხადით შეიძლება დავასკვნათ, რომ იზრავლის სახელმწიფოს და ეკონომიკის წარმატებების ერთ-ერთი წინაპირობა ებრაული ბიზნესი შესაბამის ბიზნეს-ეთიკას ეყრდნობა; თვით ამ ბიზნესის ბიზნეს-ეთიკა შესაბამისი რელიგიური ასპექტებით არის ზღვარდებული და აქ მიღწეულ წარმატებებს უმნიშვნელოვანესი ღირებულება გააჩნია. არსებული სიტუაცია ნათლად წარმოაჩენს ბიზნესის რელიგიური პასუხისმგებლობას და რელიგიის უკუზემოქმედებას ბიზნესზე; ამ შემთხვევაში სახეზეა რელიგიურად გაჯერებული ბიზნესის ეთიკა. ამ დატვირთვის მქონე ბიზნესი თვით ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობას სრულად წარმოაჩენს და ამ მიმართებით ერთ-ერთი მძლავრი შენაკადია. აღნიშნული მომენტის სრულად გათვალისწინება დასმული საკითხის — ბიზნესის ეთიკის რელიგიური ასპექტის საკითხის გაცნობიერების გზაზე ძალზე მნიშვნელოვანია. თვით საკითხის სრულად შეცნობა და ამ მიზნით პრაქტიკული და რეალური ნაბიჯების გადადგმა კი ძალზე მნიშვნელოვანია ქართული ბიზნესისათვის და აქ დასაქმებული ადამიანებისათვის. ზოგადად, წარმატებული ბიზნესი ხომ ბიზნესის კულტურის გამომხატველია და მისი რეალიზაციის ხარისხის ამსახველია; თვით ბიზნესის კულტურა კი ბიზნესის ეთიკას წარმოაჩენს. და თუ ბიზნესის ეთიკა მჭიდროდ დაეფუძვნება რელიგიას და იგი იხელმძღვანელებს ადექვატური რელიგიური ასპექტებით, წარმატება ბიზნესში მეტწილად გარანტირებულია.